УДК 323(477)

Олена Токар,
аспірантка Національного університету "Києво-Могилянська академія"

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ВЕКТОР ТА НОВА ЯКІСТЬ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

У статті розглядаються політико-правові та організаційні засади інформаційної політики Української держави в контексті реалізації курсу євроінтеграції.
Ключові слова: *інформатизація, інформаційне суспільство, інформаційна політика, інформаційне законодавство, європейська інтеграція.*

The article reveals political, legal and organizational foundations of Ukrainian information policy that can only be understood in the context of realization of European integration course.
Key words: *informatization, information society, information policy, information legislation, European integration.*

Двополюсний геополітичний світ розпався, поступившись місцем новому, динамічному і постійно змінюваному глобальному середовищу. Тому жоден учасник міжнародних відносин сьогодні не має можливості "сховатися за спину" якогось політичного блоку, бути анонімним у своїх діях чи бездіяльності. Кожна країна, яка прагне забезпечити інтереси співіснування у міжнародному середовищі та зайняти певну нішу у світовій політиці, орієнтується на вироблення власного курсу дій з інтеграції у світове співтовариство.

Україна в цьому питанні не є винятком і змушена так само, як і в інших сферах своєї діяльності, формувати власне, українське "обличчя" інтеграційної політики (в тому числі, в інформаційній сфері), обирати власну тактику та стратегію. Тож кожен крок владної верхівки або нашкодить нашій країні, або наблизить її до авангарду нового суспільства, але в жодному випадку не залишиться непоміченим.

На Україну чекає інформаційний світ. Та на найближчу перспективу основною метою є Європейський інформаційний простір. Як стверджують науковці, одним із найефективніших шляхів інтеграції країн Західної та Східної Європи є інтеграція у сфері інформатизації[1].

[1] Машлыкин В. Г. Европейское информационное пространство [Текст]: [моногр.]. – М., 1999. – С. 27.

© *Олена Токар, 2010*

Орієнтація України на побудову інформаційного суспільства та інтеграцію в Європейський Союз (далі – ЄС) вимагає дотримання нових вимог ЄС до сфери інформаційної політики та інформаційної безпеки. Саме тому європейський чинник впливу для України є одним із найважливіших у рамках дослідження інтеграційної політики у сфері інформації.

Аналіз публікацій з проблем інформаційної політики дозволяє констатувати, що дослідження багатьох науковців зосереджені на загальнотеоретичних аспектах змісту інформаційної політики. У сучасних вітчизняних наукових розвідках окремі теоретичні та практичні аспекти формування інформаційного суспільства та участі у цьому процесі держави розглядають І. Арістова, В. Білоус, А. Гальчинський, О. Голобуцький, В. Горбатенко, О. Григор, В. Данільян, Н. Дніпренко, О. Дубас, О. Ємельяненко, В. Єфімова, Є. Калашнюк, А. Колодюк, О. Литвиненко, Є. Макаренко, В. Недбай, Г. Несвіт, В. Парфенюк, Г. Почепцов, С. Руденко, О. Соснін, О. Старіш, В. Тронь, О. Флюр, І. Чиж, С. Чукут, О. Шевчук та інші. Питанням, що стосуються європейської практики побудови інформаційного суспільства та його конкретних національних моделей, присвячені дослідження О. Григора, Є. Макаренко, В. Машликіна, Г. Почепцова, О. Сосніна, О. Старіша. Проблеми, пов'язані з труднощами створення сучасного вітчизняного інформаційного законодавства та його відповідності світовим, в тому числі й європейським стандартам, досліджували у своїх працях такі вчені, як І. Арістова, І. Бачило, М. Демидович, Р. Калюжний, Г. Красноступ, Н. Кушаков, В. Лопатін, О. Олійник, Т. Приступенко, М. Рассолов, М. Федотов, І. Чиж, М. Швець. Поряд з тим, грунтовного наукового аналізу соціального механізму здійснення інформаційної політики на сучасному етапі євроінтеграції України у політологічній літературі ми не зустрічали. Дослідження, що стосуються визначення ролі євроінтеграційного чинника в побудові інформаційного суспільства з врахуванням тенденцій його трансформації, мають вибірковий характер, що обумовило *актуальність* цієї статті.

Метою дослідження є розгляд європейського чинника впливу як одного із найважливіших у рамках дослідження інтеграційної політики України у сфері інформації зокрема та державної інформаційної політики в цілому.

Регламентацію розбудови інформаційного суспільства, засади функціонування інформаційної сфери в державі зумовлює інформаційна політика. Вона визначає організацію інформаційного простору, типи споживання інформаційного продукту на певній території, ін-

формаційні уподобання населення, способи використання інформаційних ресурсів для різних суспільних цілей[1].

Як зазначається у відповідних документах Європейського Союзу, інформаційне суспільство стане в найближчі роки важливою рушійною силою економічних, соціальних та технологічних змін і впливатиме на функціонування суспільства в цілому і на відносини між окремими особами, групами і країнами на світовому рівні, надаючи більші можливості зв'язку й обміну інформацією, зокрема на транскордонному рівні, через глобалізацію широко доступних для суспільства мереж і служб.

Становлення інформаційного суспільства змусило провідні країни світу розробляти і впроваджувати державні програми, які спрямовані на сприяння формуванню та розвитку інформаційного суспільства або окремих його складових: використання мережі Інтернет, впровадження дистанційної освіти, електронного уряду, розвиток електронної комерції, електронної медицини та надання інших електронних послуг. Це все тісно пов'язане з процесами інформатизації.

Досвід європейських країн доводить, що перехід до нового цифрового суспільства дає помітні позитивні результати в економічній, політичній та соціальній сферах цих країн. Однак, як зазначає О. О. Григор, аналіз міжнародного досвіду показує, що не існує єдиної успішної програми розвитку інформаційного суспільства. Кожна стратегічна програма чи план мають бути індивідуальними й враховувати специфічні особливості кожної країни або регіону[2]. Таким чином, у цій сфері немає імперативів чи єдино правильних "рецептів".

Україна також активно включилася в цей процес. Для нашої держави інформатизація – це шлях не лише до європейської інтеграції, але й до економічного добробуту, адже рівень розвитку інформаційного простору суспільства на сучасному етапі вирішальним чином впливає на економіку.

Цілями інформатизації в усьому світі, у тому числі й в Україні, є найбільш повне задоволення інформаційних потреб суспільства в усіх сферах діяльності, підвищення ефективності суспільного виробництва, сприяння стабілізації соціально-політичних відносин у дер-

[1] Єфімова В. В. Державна інформаційна політика України в контексті інтеграції в Європейський Союз [Текст] // Вісник Національної академії оборони України. – 2009. – № 3(11). – С. 202.

[2] Григор О.О. Формування інформаційного суспільства в Україні в контексті інтеграції в Європейський Союз (державно-управлінський аспект) [Текст]: автореф. дис. канд. наук з держ. упр.: 25.00.01 / Григор Олег Олександрович. – Л., 2003. – С. 2.

жаві на основі впровадження засобів обчислювальної техніки і телекомунікацій.

Розглядаючи інформаційну політику Європейського Союзу щодо створення інформаційного суспільства, слід відзначити, що вона передбачала здійснення конкретних послідовних кроків.

Інформаційне суспільство стало ключовою темою стратегії XXI століття Європейського Союзу. ЄС започаткував низку ініціатив з підтримки та поширення нових інформаційних технологій і засобів зв'язку і водночас ухвалив заходи контролю та зменшення ризиків, пов'язаних із розвитком інформаційного суспільства.

Дослідники, які порівнювали світові тенденції формування інформаційного суспільства з досвідом Європейського Союзу, зазначають, що починаючи з 1994 р. Європейський Союз з усією відповідальністю поставився до окреслених завдань. Свідченням цього є і робота Форуму з питань обговорення проблем інформаційного суспільства, діяльність якого у більшості випадків допомогла на рівні європейської спільноти виявити ті основні проблемні зони, які вимагали особливої уваги. Окрім того, відповідні декларації, прийняті Європейським Союзом, окреслили й визначили шляхи і напрями формування інформаційного суспільства. Так, якщо в першій (1994 р.) Декларації проголошувалася необхідність побудови інформаційного суспільства загалом, а в 1997 р. визначалися основні аспекти і напрями цього процесу, то в 1999 р. – вже йшлося про відповідальність і роль держави у цих процесах, а також про те, що недостатньо виголосити наміри, і навіть недостатньо надати матеріальні можливості для використання сучасних інформаційних і комунікаційних технологій, необхідно створити атмосферу сприяння використанню цих технологій, залучити людей до них, заохотити їх це робити.

Важливим є цілеспрямований напрям на створення і поступовий розвиток Комісією Європейського Союзу програми "Електронна Європа" (eEurope). Як ініціатива вона була започаткована у 1999 році та підтримана Європейською Радою в Лісабоні у 2000 році. Ухвалений пізніше документ – "Електронна Європа – інформаційне суспільство для всіх" – становить частину так званої "Лісабонської стратегії", відповідно до якої до 2010 року економіка ЄС мала би стати найконкурентнішою і найдинамічнішою в світі. На шляху до "електронної Європи" ініціатива визначила такі ключові цілі:

– привести цифрові технології та Інтернет до кожного громадянина, в кожну оселю, школу, підприємство та державну установу;

– подолати цифрову "неписьменність" у Європі через культуру

підприємництва, відкриту до застосування нових інформаційних технологій;

– забезпечити соціальну лояльність інформаційного суспільства[1].

Програма "Електронна Європа" і План дій "Електронна Європа 2002" стали своєрідним підсумком діяльності Європейського Союзу за попередні 5 років побудови інформаційного суспільства, і водночас визначали такі, вже більш конкретні заходи і дії щодо його формування.

Виділяються три основних методи, за допомогою яких має бути реалізована програма "е-Європа":

1) Прискорене регулювання відповідного правового середовища.

2) Підтримка нової інфраструктури і послуг в усій Європі. Переважний розвиток підприємств приватного сектору.

3) Застосування відкритого методу координації та оціночних досліджень – ця мета гарантує те, що дії будуть відзначатися ефективністю, матимуть запланований вплив та досягнуть обов'язково високого рівня в усіх державах-членах[2].

Особливе значення для ефективності зазначених заходів мають проведення щовесни контрольних заходів, своєрідного тестування за допомогою відповідних індикаторів. Щороку ці індикатори відстежуються і подаються на розгляд в Європейську Комісію, яка, своєю чергою, вносить відповідні зміни до Плану дій і Програми "е-Європа". Підтвердженням цього була розробка і затвердження Плану дій "Електронна Європа 2005".

Варто зазначити, що кожен наступний план дій все більше конкретизував реалізацію Програми. Проблематика дедалі звужувалась, увага держав акцентувалася на найбільш проблемних моментах і саме туди спрямовувалися спільні зусилля держав. Серед найбільш актуальних проблем для Європейського Союзу залишаються проблеми впровадження електронного уряду, електронної освіти та електронного здоров'я[3].

Загалом основними сучасними напрямами державної політики Європейського Союзу щодо формування інформаційного суспільства можна визначити такі:

[1] Глосарій термінів Європейського Союзу. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.europa.dovidka.com.ua/e.html#_eEurope. – Назва з екрана.

[2] Григор О. О. Формування інформаційного суспільства в Україні в контексті інтеграції в Європейський союз (державно-управлінський аспект) [Текст]: автореф. дис. канд. наук з держ. упр.: 25.00.01 «Теорія та історія державного управління» / О. О. Григор. – Л., 2003. – С.11.

[3] Там само.

– спільний підхід Співтовариства до побудови інформаційного суспільства;
– державне регулювання інформаційної сфери;
– здійснення Програми "е-Європа";
– Інтернет;
– захист даних;
– авторське право і суміжні права;
– електронна торгівля;
– цифрові мережі з надання комплексних послуг;
– супутниковий зв'язок;
– радіочастоти;
– телезв'язок і ринок інформаційних послуг;
– ліцензії;
– стандартизація;
– системи платежів;
– телефонія.

Європейський Союз будує інформаційне суспільство разом з іншими державами, які прагнуть вступити до нього. У червні 2001 року додався план дій "Електронна Європа+" для країн-кандидатів, а в червні 2002 року Європейська Рада в Севільї (Іспанія) ухвалила вже наступний план дій – "Електронна Європа 2005"[1]. За допомогою цієї програми були узгоджені зусилля і дії країн-членів щодо вимог Європейського Союзу. Першочергові заходи цієї програми передбачали насамперед формування відповідних засад для становлення інформаційного суспільства.

Очевидним є те, що ефективність цього процесу прямо залежить від зацікавленості політичної еліти конкретної країни, від спільних зусиль держав-членів, відповідної цілеспрямованої державної політики, розробки та реалізації спеціальних програм. Досвід Європейського Союзу переконує також у тому, що не менш важливим є створення системи мотивації залучення громадян до використання сучасних інформаційних і комунікаційних технологій, надання найбільш важливих електронних послуг для громадян і підприємців[2].

Україна, як і більшість країн світу, перебуває на шляху до інформаційного суспільства. Проте для пересічних громадян нашої дер-

[1] Глосарій термінів Європейського Союзу. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.europa.dovidka.com.ua/e.html#_eEurope. – Назва з екрана.

[2] Григор О. О. Формування інформаційного суспільства в Україні в контексті інтеграції в Європейський союз (державно-управлінський аспект) [Текст]: автореф. дис. канд. наук з держ. упр.: 25.00.01 «Теорія та історія державного управління» / О. О. Григор. – Л., 2003. – С. 12.

жави проблеми формування інформаційного суспільства є досить далекими і не надто актуальними порівняно з проблемами зайнятості, соціального захисту, охорони здоров'я тощо. На рівні державного управління переважно усвідомлюються і вирішуються проблеми, пов'язані насамперед з інформаційною безпекою.

Розвиток інформаційного суспільства в Україні, на думку вітчизняних дослідників, має свої суперечності. З одного боку, Україна має один із найвищих у світі індексів освіченості (98%), величезний науковий потенціал і прекрасні традиції у цій сфері. З іншого боку, Україна належить до групи країн з низькотехнологічною промисловістю та слаборозвиненою інфраструктурою. За даними Всесвітнього економічного форуму, з погляду можливості використання ІКТ, Україна займає 76 місце у світі, поступаючись таким пострадянським країнам, як Естонія (23), Литва (44), Латвія (51), Казахстан (60), Росія (72) і Азербайджан (73)[1].

На шляху до становлення інформаційного суспільства наша держава відразу ж зіштовхнулась із низкою проблем, пов'язаних насамперед із фінансовим забезпеченням цього процесу, законодавчим супроводом, а також відсутністю ґрунтовних наукових досліджень процесу формування інформаційного суспільства та його складових з урахуванням досвіду зарубіжних країн.

Перспективна орієнтація України на долучення до співтовариства розвинених європейських країн передбачає сприйняття та засвоєння нею їхнього позитивного досвіду щодо побудови інформаційного суспільства.

Особливо слід відзначити важливість розробленої Державним комітетом зв'язку та інформатизації України Програми "Електронна Україна", яка ґрунтується на основних положеннях програми "Електронна Європа Плюс", оскільки, відповідно до Указу Президента України Л. Д. Кучми "Про затвердження Стратегії інтеграції України до Європейського Союзу", Україна здійснювала стратегічний курс на інтеграцію з Європейським Союзом. Головне завдання програми "Електронна Україна" – сприяти розвитку економічного потенціалу України, підвищити конкурентоспроможність економіки, рівень та якість життя населення. Наслідком успішної її реалізації має бути покращення умов включення України у загальноєвропейський інтеграційний процес.

За такої ситуації програма "Електронна Україна" мала би бути чи не головним чинником поліпшення взаємин із Євросоюзом і його офі-

[1] Дубас О. П. Інформаційний розвиток сучасної України у світовому контексті [Текст]: [моногр.]. – К.: Генеза, 2004. – С. 96.

ційними структурами. Насправді поки що єдине, що пов'язує "Електронну Україну" з планами й перспективами ЄС, так це те, що вона з'явилась як логічне продовження програми "eEurope".

Необхідною умовою створення системи "Електронна Україна" є, в першу чергу, формування нормативно-правової бази.

Таким чином, з метою приєднання України до Європейського Співтовариства, в якому активно розвивається інформаційне суспільство, вкрай необхідно вирішити комплекс серйозних організаційно-правових питань, серед яких і розробка Концепції державної інформаційної політики України у контексті її інтеграції в Європейський Союз.

Важливими у цьому напрямі є також адаптація вітчизняного законодавства у сфері інформації до світових, у тому числі європейських, стандартів; запровадження у систему діяльності органів державної влади сучасних інформаційних систем і технологій (системи електронного урядування); ефективне впровадження Національної програми інформатизації.

Радою Європи прийнято понад сто нормативно-правових документів, спрямованих на забезпечення інформаційних прав та свобод. Це є підґрунтям для гармонізації інформаційного законодавства України з європейським.

Ідея максимального наближення правових норм у сфері інформації до центральноєвропейської моделі повинна в достатньому обсязі забезпечити реалізацію основних принципів інформаційної політики ЄС у внутрішньодержавному праві.

У Європі вже розроблено два модельні закони, що рекомендуються для прийняття всіма країнами, які мають намір інтегруватися в електронний простір континенту. Це закони "Про електронну комерцію" і "Про електронний цифровий підпис". Деякі країни імплементують ці закони без змін, інші ж вносять до них певні корективи, продиктовані своїми національними особливостями.

В Україні розробка та впровадження інформаційних технологій, зокрема системи електронного уряду, сьогодні перебувають на етапі вироблення концептуального рівня та визначаються Законом України (далі – ЗУ) "Про Національну програму інформатизації", ЗУ "Про Концепцію Національної програми інформатизації", Указом Президента України "Про додаткові заходи щодо забезпечення відкритості у діяльності органів державної влади" від 1 серпня 2002 р. № 683, Постановою Кабінету Міністрів України "Про заходи щодо створення електронної інформаційної системи "Електронний Уряд" від 24 лютого 2003 р. № 208 та іншими законодавчими та нормативними документами.

На основі згаданих модельних законів будується і правова база "Електронної України". В Україні уже прийнято закони "Про електронні документи та електронний документообіг" від 22 травня 2003 р. № 862, "Про електронний цифровий підпис" від 22 травня 2003 р. № 851. Однак, як зауважують науковці, зазначені закони не ідентичні європейським моделям.

Фахівці у галузі інформаційного права зазначають, що сьогодні Україна – одна з не багатьох держав СНД, яка має весь необхідний набір законів в інформаційній сфері. В основному інформаційне законодавство в Україні, на їх думку, сформоване – це різноманітні, але взаємозв'язані спільним об'єктом, єдністю мети правові акти, норми, що закріплюють інформаційні права та свободи, регулюють інформаційні відносини (закони України, укази Президента, постанови Кабінету Міністрів України та інші нормативно-правові акти. Поряд з тим, незважаючи на значні досягнення у цій сфері (насамперед, береться до уваги кількісний показник), існує величезна кількість проблем, пов'язаних значною мірою з потребами адаптації інформаційно-правових норм з європейськими[1].

З огляду на важливість інтеграції України в Європейський Союз, питання формування власного захищеного електронного простору набуває особливої ваги. Так, створення так званого "електронного уряду" (як нової парадигми державного управління) дозволить нашій державі значно ефективніше взаємодіяти з громадянами. Впровадження такої системи урядування в Україні повинно забезпечити можливості ефективніше вести боротьбу з корупцією, створити умови для нормального розвитку бізнесу, поліпшення інвестиційного клімату, а відтак, і передумови для динамічнішого зростання всієї економіки.

Як було зазначено вище, в Україні вже зроблені перші кроки на цьому шляху.

Передумови та умови переходу України до інформаційного суспільства, а також Державну програму "Електронна Україна" досліджує Н. К. Дніпренко у праці "Зміна парадигми в державному управлінні інформаційною сферою: комунікативний аспект"[2].

Дослідниця зазначає, що в Україні сформувалися чинники соці-

[1] Єфімова В. В. Державна інформаційна політика України в контексті інтеграції в Європейський Союз [Текст] // Вісник Національної академії оборони України. – 2009. – № 3 (11). – С. 203.

[2] Дніпренко Н. К. Зміна парадигми в державному управлінні інформаційною сферою: комунікативний аспект [Текст]: автореф. дис. канд. наук з держ. упр.: 25.00.01 «Теорія та історія державного управління» / Н. К. Дніпренко. – Д., 2005. – 20 с.

ально-економічного, науково-технічного та культурного розвитку, які можна розглядати як передумови переходу до інформаційного суспільства. Також можна стверджувати, що в Україні створений й успішно розвивається вітчизняний ринок телекомунікацій, інформаційних технологій, продуктів і послуг.

Процеси інформатизації, комп'ютеризації та розвитку телекомунікацій дозволили створити серйозні передумови й умови переходу до інформаційного суспільства, інтеграції країни у світове інформаційне співтовариство. Головними з них є такі: інформація стає важливим ресурсом політичного, соціально-економічного, технологічного і культурного розвитку, масштаби її використання можна порівнювати з традиційними ресурсами. Швидко зростає кількість сайтів в Інтернеті, прискореними темпами йде розвиток систем і засобів телекомунікації. Збільшується кількість корпоративних інформаційних мереж і число абонентів світових відкритих мереж, розширюється національна мережа зв'язку, успішно здійснюється телефонізація країни, росте ринок засобів мобільного зв'язку. Значною мірою інформатизовані такі галузі, як банківська сфера, державне управління тощо.

Основним чинником впливу на процеси інформатизації та розвитку інформаційного суспільства в світі та в Україні у 2008-2009 роках була і сьогодні залишається фінансово-економічна криза, яка охопила усі сфери життєдіяльності суспільства та держави.

Європейський Союз в межах Сьомої рамкової програми проголошує розвиток інформаційного суспільства як ключовий напрямок виходу з фінансової кризи.

Тому до Програми діяльності Кабінету Міністрів України "Подолання впливу фінансово-економічної кризи та поступальний розвиток" вперше було включено окремий підрозділ "Розбудова інформаційного суспільства", в якому серед пріоритетних напрямів визначено: впровадження в усіх органах виконавчої влади систем електронного документообігу та цифрового підпису, створення умов для інтеграції інформаційних ресурсів державних органів усіх рівнів; забезпечення відкритості інформації та збільшення різноманітності та кількості послуг, що надаються населенню та суб'єктам господарювання державними органами з використанням електронних засобів та Інтернету; підвищення ефективності формування та виконання Національної програми інформатизації; розроблення проекту Державної цільової програми впровадження в органах державної влади програмного забезпечення з відкритим кодом; створення нової та вдосконалення чинної нормативно-правової бази у сфері інформатизації; гармоніза-

ція із стандартами ЄС стандартів на ІТ-продукцію та ІТ-послуги[1].

На основі попереднього аналізу можна дійти висновку, що однією з передумов реалізації Україною її національних інтересів є повноцінне входження у світовий інформаційний простір. Динамічне його формування, глобалізація, постійне зростання відкритості комунікаційних і комп'ютерних мереж, швидкий розвиток інформаційних технологій, продуктів і послуг створюють принципово нові можливості для економічної співпраці, обміну інформацією, технологіями, духовними цінностями, взаємного культурного збагачення.

Підсумовуючи, варто підкреслити, що інформація, створена сучасним суспільством, стає найважливішим стратегічним ресурсом, який детермінує можливість прийняття та реалізації управлінських рішень. Найбільший економічний і соціальний успіх сьогодні супроводжує ті країни, що активно використовують сучасні засоби комунікацій, інформаційні технології. Саме тому, якщо Українська держава має намір увійти до кола таких країн, вона повинна бути готова реалізовувати ефективну інформаційну політику європейського зразка.

Література:

1. Глосарій термінів Європейського Союзу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.europa.dovidka.com.ua/e.html#_eEurope. – Назва з екрана.

2. Григор О. О. Формування інформаційного суспільства в Україні в контексті інтеграції в Європейський Союз (державно-управлінський аспект) [Текст]: автореф. дис. канд. наук з держ. упр.: 25.00.01 "Теорія та історія державного управління" / О. О. Григор. – Л., 2003. – 22 с.

3. Дніпренко Н. К. Зміна парадигми в державному управлінні інформаційною сферою: комунікативний аспект [Текст]: автореф. дис. канд. наук з держ. упр.: 25.00.01 "Теорія та історія державного управління" / Н. К. Дніпренко. – Д., 2005. – 20 с.

4. Доповідь про стан та розвиток інформатизації в Україні за 2009 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1064.1305.0. – Назва з екрана.

5. Дубас О. П. Інформаційний розвиток сучасної України у світовому контексті [Текст]: [моногр.]. – К.: Генеза, 2004. – 208 с.

6. Єфімова В. В. Державна інформаційна політика України в контексті інтеграції в Європейський Союз [Текст] // Вісник Національної академії оборони України. – 2009. – № 3 (11). – С. 202-206.

7. Машлыкин В. Г. Европейское информационное пространство [Текст]: [моногр.]. – М., 1999. – 95 с.

[1] Доповідь про стан та розвиток інформатизації в Україні за 2009 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1064.1305.0. – Назва з екрана.